

Miklós Horthy, regentstvo bez ríše

Catherine Horel

Ako napísať biografiu admirála Horthyho v kontexte súčasného Maďarska? Jeho životné osudy (1868 – 1957) splyývajú s historickými osudmi tejto krajiny v medzivojnovom období. Zdá sa, že Horthy sa síce k moci dostal vďaka súhre okolností, zato si ju dokázal udržať takmer štvrtstoročie. Ako mohol tak hlboko poznačiť dejiny svojej krajiny muž priemernej inteligencie s nevýraznou dráhou námorného dôstojníka rakúsko-uhorskej ríše?

K dnešnému dňu neexistuje vo francúzštine biografía Miklósa Horthyho a oveľa lepšie na tom nie sú ani iné jazyky. Jediná náročné vedecké kritériá spĺňajúca práca Thomasa Sakmystera *Admiral on Horseback. Miklós Horthy 1918 – 1944*² z roku 1994 je širšej verejnosti neprístupná a zaoberá sa iba obdobím regentstva. Ostatné pramene sú zatracujúce portréty z obdobia komunistického režimu, ako napríklad – inak veľmi zaujímavá – kniha Zoltána Vasa,³ alebo apológie z pera blízkych ľudí, ktorí Horthyho poznali za jeho života.⁴ Iné svedectvá sa týkajú priamo pokusov o reštauráciu, pochádzajú od blízkych ľudí Karola IV. a napádajú úlohu, akú v tejto záležitosti zohrával Horthy.⁵ Paleta publikácií sa rozšírila po roku 1989, čo sa začalo distribúciou nového vydania (1990) Horthyho pamätí: prvé maďarské vydanie vyšlo v emigrácii roku 1974 v Toronte. Nasledovala istá „inflácia“ s prácami venovanými jeho dvom synom,⁶ s pamäťami jeho nevesty,⁷ s albumami fotografií a s ďalšími avatarami Horthyho mýtu, pričom kulminovala roku 2006

¹ Tento text má charakter work in progress, vznikol v rámci prípravy biografie admirála Miklósa Horthyho, ktorá niekedy na prelome rokov 2013 a 2014 vyjde vo vydavateľstve Perrin.

² SAKMYSTER, Thomas. *Hungary's Admiral on Horseback. Miklós Horthy 1918 – 1944*. Boulder, 1994. Do maďarčiny bola táto kniha preložená v roku 2001.

³ VAS, Zoltán. *Horthy*. Kecskemét: Petőfi nyomda, 1977. Autor sa narodil v roku 1903 a bol obeťou Horthyho režimu, počas ktorého ho väznili.

⁴ Uvedme aspoň tie najdôležitejšie: SCHMIDT-PAULI, Edgar von. *Nikolaus von Horthy. Admiral, Volksheld und Reichsverweser*. Hamburg: I. P. Toth-Verlag, 1942 (prvé vydanie 1936); RUTTER, Owen. *Regent of Hungary. The authorized life of Admiral Nicholas Horthy*. London: Rich&Cowan, 1939. Tento posledný sa inšpiroval autorizovanou biografiou barónky Doblhoffovej DOBLHOFF, Lili. *Horthy*. Budapest: Athenaeum, 1938.

⁵ BOROVICZÉNYI, Aladár von. *Der König und sein Reichsverweser*. München, 1924.

⁶ O mladšom: SZILAGYI, Ágnes Judit – SARINGER János. *ifj. Horthy Miklós a kormanyzó kisebik fia* [Miklós Horthy mladší, mladší regentov syn]. Budapest, 2002. O oveľa slávnejšom staršom synovi vyšla biografía v roku 1942 a vyšlo aj jej nové vydanie: JANOSY, István. *Vitéz Horthy István, a repülő [István Horthy, letec]*. Budapest: Nemzetek Európája Kvk., 2001.

⁷ Ilona EDELSHEIM Gyulai. *Becsület és kötelesség [Česť a povinnosť]*. Budapest: Európa, 2. zv., 2000 – 2001.

filmovým dokumentom Gábora Koltaia. No ani jeden seriózny maďarský historik sa nepustil do riskantného podujatia napísať vedeckú biografiu,⁸ čo nastoluje všeobecnejšie problém historickej biografie v Maďarsku. Historikov zbrzdila politická angažovanosť dvoch najväčších postáv 19. storočia Lajosa Kossutha a Štefana Széchényiho – nielenže nedisponujeme nijakou kvalitnou biografiou mužov generácie roku 1848, ale ani nijakou prácou o protagonistoch predchádzajúcich a nasledujúcich období. No predsa len v posledných niekoľkých rokoch bol vďaka prácam Ignáca Romsicsa, najmä jeho životopísnemu portrétu Istvána Bethlena, po ktorom nasledovala výborná kniha Balázsa Ablonczyho o Pálovi Telekim,⁹ obnovené spracovávanie osudov aktérov medzivojnového obdobia. Všetko sa však deje tak, akoby „chodili okolo“ Horthyho, no nikto si netrúfne pustiť sa doňho.

Pramene a otázky

Treba sa teda znovu zaoberať životom muža, ktorý v roku 1918 oslávil päťdesiatku, no jeho predchádzajúci život, štúdiá, predstavy či kariéru nikto neskúmal. Rakúsky archív zmizol počas obliehania Budapešti od decembra 1944 do februára 1945: Horthyho osobné dokumenty, nachádzajúce sa vo vojenskom archíve vo Viedni (*Kriegsarchiv*), mu počas jeho oficiálnej návštevy vo Viedni daroval prezident Wilhelm Miklas. Ďalšie Horthyho osobné materiály sa stratili, keď v novembri 1918 odchádzal z rezidencie v Pule a keď jeho rodinnú usadlosť plienila maďarská Červená armáda, neskôr, v roku 1919 aj rumunské jednotky. Na začiatku svojich pamätí Horthy píše, že sa obrátil na niektorých priateľov, príbuzných a bývalých vojakov, aby mu pomohli zrekonštruovať niektoré udalosti, ktorých presný časový sled nedokázal určiť, lebo mu chýbali poznámky.¹⁰

Ako pobočník Františka Jozefa v rokoch 1909 až 1914 poskytuje Horthy obraz muža starého režimu, ktorým aj bez pochyby bol. Jeho „vládnutie“ komunistická historiografia po roku 1945 kvalifikovala ako fašistickú diktatúru, ale po prechode k demokracii prebieha v Maďarsku prehodnocovanie, ktoré prekrýva absenciu analýzy tohto muža a systému. Keď sa jeho popol v roku 1993 vrátil do Maďarska, bol polooficiálne znovupočovaný – význam tejto udalosti treba analyzovať. Vyvážená biografica by sa mala pokúsiť ukázať Horthyho režim v podobe, v akej fungoval v rokoch 1920 – 1944: bol nepochybné autoritativný, z mnohých stránok určite retrográdny, no veľmi vzdialený talianskemu a nemeckému fašizmu. Horthy síce nebol fašista, no treba si položiť otázku, ako vlastne zmýšľal? Predstavoval si, že sa vráti ku kráľovskej moci a dá sa korunovať alebo preniesie moc na svojho syna? Horthy ako kalvín kládol dôraz na tradičné kresťanské a paradoxne skôr katolícke hodnoty. Nenastolil kult osobnosti, ale jeho obraz bol všadeprítomný. Jeho pokojný súkromný život neponúkal nijaké odhalenia a na výstreloch jeho synov ne-

⁸ Treba však spomenúť posledné vydané dielo TURBUZ, Dávid. *Horthy Miklós*. Budapest: Napvilág, 2011.

⁹ ROMSICS, Ignác. *Bethlen István*. Budapest: Osiris, 1999; ABLONCZY, Balázs. *Teleki Pál*. Budapest: Osiris, 2005.

¹⁰ HORTHY, Nikolaus von. *Ein Leben für Ungarn*, Bonn: Athenaeum Verlag, 1953, s. 8.